

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 28 december 2023

Mål nr

T 7701-22

PARTER

Klagande

1. Branting Wear Group AB, 556804-1189

Släktäktsvägen 16

622 65 Gotlands Tofta

2. Copenhagen Jade A/S, 34072868

Gammel Kongevej 167 C, 1850 Fredriksberg C

Danmark

Ombud för 1 och 2: CK

Motparter

1. HP

2. MPW

Ombud för 1 och 2: Advokat LN

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2022-11-03 i mål T 332-22

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i själva saken förpliktar Högsta domstolen HP och MPW att solidariskt betala

- till Branting Wear Group AB 33 605 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 mars 2018, samt
- till Copenhagen Jade A/S 24 140 danska kronor (DKK), eller motsvarande belopp i svenska kronor enligt den valutakurs som gäller vid tidpunkten för betalning, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 11 mars 2018.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader enligt följande.

- Branting Wear Group AB och Copenhagen Jade A/S befrias från skyldigheten att betala ersättning för HPs och MPWs rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten.
- HP och MPW ska solidariskt betala ersättning för Branting Wear Group AB:s rättegångskostnader i tingsrätten med 61 385 kr, varav 58 485 kr för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 22 december 2021 samt i hovrätten med 37 075 kr, varav

35 400 kr för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 3 november 2022.

- HP och MPW ska solidariskt betala ersättning för Copenhagen Jade A/S rättegångskostnader i tingsrätten med 57 082 kr, varav 54 182 kr för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 22 december 2021 samt i hovrätten med 37 075 kr, varav 35 400 kr för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 3 november 2022.

Högsta domstolen förpliktar HP och MPW att solidariskt betala ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen

- till Branting Wear Group AB med 30 000 kr, för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom, samt
- till Copenhagen Jade A/S med 30 000 kr, för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Branting Wear Group AB och Copenhagen Jade A/S har yrkat att Högsta domstolen ska bifalla den talan som de var och en har fört mot HP och MPW. Bolagen har vidare yrkat att Högsta domstolen ska befria dem från skyldigheten att betala ersättning för HPs och MPWs rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta motparterna att ersätta bolagen för rättegångskostnader i dessa instanser.

HP och MPW har motsatt sig ändring av hovrättens dom.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har inhämtat yttranden från Bokföringsnämnden och från organisationen FAR.

DOMSKÄL

Vad målet handlar om

1. Målet handlar om medansvar för styrelseledamöter enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen (2005:551). En central fråga gäller hur nettoförsäljningsvärdet av ett varulager ska bestämmas vid beräkning av bolagets eget kapital i en kontrollbalansräkning. I målet aktualiseras också frågor om bevisbörda och beviskrav.

Bakgrund

2. HP och MPW var styrelseledamöter i Well Dressed Helsingborg AB sedan augusti 2016. Verksamheten bestod i försäljning av kvalitetskläder. Bolaget försattes i konkurs den 31 augusti 2018. En kontrollbalansräkning hade upprättats några veckor tidigare.

3. Branting Wear Group AB och Copenhagen Jade A/S hade levererat kläder till Well Dressed under januari och februari 2018 men inte fått betalt. Fakturorna för de levererade kläderna förföll till betalning i mars 2018. Fordringarna täcktes inte fullt ut i konkursen. Bolagen väckte därför var för sig talan mot HP och MPW. Branting yrkade att de skulle förpliktas att betala 33 605 kr jämte ränta. Jade yrkade att de skulle förpliktas att betala 24 140 danska kronor jämte ränta eller motsvarande belopp i svenska kronor.

4. Bolagen gjorde sammanfattningsvis gällande följande. Styrelsen i Well Dressed borde ha upprättat en kontrollbalansräkning redan våren 2017, eftersom det vid den tiden fanns skäl att anta att bolagets eget kapital understeg hälften av det registrerade aktiekapitalet (jfr 25 kap. 13 § aktiebolagslagen). Någon kontrollbalansräkning upprättades emellertid inte i tid, varför HP och MPW är personligt betalningsansvariga för Well Dresseds förpliktelser mot bolagen (jfr 25 kap. 18 §).

5. HP och MPW invände sammanfattningsvis följande. Det förelåg inte någon kritisk kapitalbrist före uppkomsten av de aktuella fordringarna. Varulagrets nettoförsäljningsvärde var sådant att Well Dresseds eget kapital inte skulle ha understigit hälften av det registrerade aktiekapitalet, om en kontrollbalansräkning hade upprättats. I vart fall var de inte försumliga. Branting hade dessutom sådan vetskap om den ekonomiska situationen i Well Dressed att medansvar inte heller av det skälet kan göras gällande.
6. Tingsrätten ogillade käromålen, eftersom Branting och Jade inte ansågs ha visat att det hade förelegat kritisk kapitalbrist i Well Dressed. Bedömningen utgick från vad HP och MPW hade gjort gällande om varulagrets nettoförsäljningsvärde.
7. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

Styrelseledamöters medansvar vid kapitalbrist

8. I 25 kap. 13–17 §§ aktiebolagslagen finns bestämmelser som ålägger styrelsen i ett aktiebolag att agera på ett visst sätt när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Om styrelsen underlåter att vidta de åtgärder som lagen anger, kan det enligt 18 § leda till att styrelsens ledamöter får ansvara solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består, medansvarsperioden.
9. Det övergripande syftet med bestämmelserna är att skydda bolagets borgenärer. En aspekt av det är bestämmelsernas handlingsdirigerande funktion; det personliga betalningsansvaret skapar incitament för styrelsens ledamöter att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver till undvikande av att bolaget fortsätter att driva sin verksamhet utan tillräckligt kapital. En annan aspekt är att enskilda borgenärers möjligheter att få betalt för sina fordringar faktiskt ökar genom att de kan rikta sina krav inte bara mot bolaget utan även mot styrelsens

ledamöter. (Se t.ex. ”Medansvar för rättegångskostnader” NJA 2020 s. 526 p. 10.)

Medansvar vid underlåtenhet att upprätta en kontrollbalansräkning

10. Medansvar för styrelseledamöter kan komma i fråga om styrelsen har underlåtit att genast upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning när det har funnits skäl att anta att bolagets eget kapital understigit hälften av det registrerade aktiekapitalet. En styrelseledamot kan dock i en sådan situation undgå ansvar genom att visa att han eller hon inte har varit försumlig. (Se 25 kap. 13 och 18 §§ aktiebolagslagen.)

11. Prövningen av ansvarsfrågan ska göras i två led. Först ska det prövas om det finns objektiva förutsättningar för medansvar. En sådan förutsättning är att bolagets eget kapital faktiskt understeg den kritiska gränsen (jfr 25 kap. 18 § fjärde stycket). En annan är att det har funnits skäl för styrelsen att anta att så var fallet. Det andra ledet i prövningen tar sikte på frågan om styrelseledamotens eventuella försumlighet. (Jfr t.ex. ”CMF Consulting” NJA 2009 s. 210.)

12. Medansvaret gäller som utgångspunkt inte i förhållande till en borgenär som med vetskap om att bolaget har befunnit sig i en prekär ekonomisk situation väljer att ingå en förbindelse med bolaget i tyst förlitan på styrelseledamöternas medansvar (se ”Ekonomigruppen” NJA 2014 s. 948).

Utgångspunkter för kontrollbalansräkningen

13. I 25 kap. 14 § regleras kontrollbalansräkningens innehåll. Där anges att den ska upprättas enligt tillämplig lag om årsredovisning. Det betyder att den som utgångspunkt ska upprättas enligt samma regelverk som gäller för bolagets ordinarie redovisning. För aktiebolag i allmänhet innebär det att årsredovisningslagen (1995:1554) ska tillämpas.

14. Hänvisningen till årsredovisningsreglerna innebär också att kontrollbalansräkningen ska upprättas i enlighet med god redovisningssed (se 2 kap. 2 § årsredovisningslagen). Vad som är god redovisningssed framgår bl.a. av de allmänna råd och vägledningar som Bokföringsnämnden tar fram.

15. Den ordinarie redovisningen i ett bolag ska upprättas utifrån den s.k. fortlevnadsprincipen. Den innebär att det förutsätts att bolaget ska fortsätta att bedriva sin verksamhet (se 2 kap. 4 § första stycket 1 årsredovisningslagen). I regel ska den principen tillämpas också vid upprättandet av en kontrollbalansräkning. Normalt leder det till att tillgångarna tas upp till högre värden än vad som skulle ha blivit fallet om man i stället hade utgått från att bolaget ska avvecklas. (Se prop. 2000/01:150 s. 38 och 92 f. samt ”Trancom” NJA 1993 s. 484.)

Justeringar med hänsyn till övervärden

16. Kontrollbalansräkningens funktion är att skilja ut bolag som inte har ekonomiska förutsättningar att fortsätta sin verksamhet från andra bolag. För att undvika att i och för sig livsdugliga bolag tvingas till åtgärder för avveckling av verksamheten är det enligt 25 kap. 14 § aktiebolagslagen tillåtet med vissa avsteg från de principer som gäller enligt årsredovisningslagen vid beräkningen av det egna kapitalets storlek. Dessa justeringar kan leda till att kontrollbalansräkningen utvisar ett större eget kapital än vad som annars skulle ha varit fallet.

17. Styrelsens skyldighet att upprätta en kontrollbalansräkning på grund av misstanke om kapitalbrist gäller bara om det finns skäl att anta att kontrollbalansräkningen skulle utvisa att det föreligger en kritisk kapitalbrist i bolaget. Någon sådan behöver alltså inte upprättas i lägen där det synliga egna kapitalet enligt den ordinarie redovisningen (som årsredovisningen) visserligen visar på en kapitalbrist men det står klart att det finns övervärden i bolaget av de slag som får beaktas enligt 25 kap. 14 §.

Redovisning till nettoförsäljningsvärde

18. En av de justeringar som får göras i en kontrollbalansräkning är att tillgångar får redovisas till nettoförsäljningsvärdet. I den ordinarie redovisningen gäller annars enligt 4 kap. 9 § årsredovisningslagen att omsättningstillgångar i ett bolag ska bokföras till det lägsta värdet av anskaffningsvärdet och nettoförsäljningsvärdet.

19. Med nettoförsäljningsvärde avses enligt den nyss nämnda paragrafen försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad. Det finns inte anledning att ge begreppet nettoförsäljningsvärde någon annan innebörd vid tillämpningen av 25 kap. 14 § aktieföretagslagen än den innebörd som begreppet har i andra redovisningsrättsliga sammanhang.

20. I Bokföringsnämndens allmänna råd BFNAR 2016:10 om årsredovisning i mindre företag (K 2) avses med försäljningsvärde det pris som varan kan säljas för enligt villkor som är normala i verksamheten. Värdet ska fastställas utifrån de förhållanden som råder på balansdagen. Hänsyn ska tas till inkurans, dvs. värdeminskning exempelvis på grund av att varor har skadats eller blivit omoderna eller övertaliga. Om det är fråga om värdering av en mängd varor är utgångspunkten att värdet ska bestämmas vara för vara eller varugrupp för varugrupp. (Jfr Bokföringsnämndens vägledning till K2-reglerna, kommentaren till punkterna 12.3 och 12.14.)

21. När försäljningsvärdet bestäms ska hänsyn tas till de särskilda marknadsförhållanden som kan tänkas gälla för varorna. Underlaget ska bygga på realistiska antaganden och förväntningar avseende det pris som varorna beräknas kunna säljas för. Bedömningen kan exempelvis grundas på försäljnings- och lagerstatistik och på försäljningsplaner (jfr Bokföringsnämndens vägledning, kommentaren till punkt 12.14).

22. Från försäljningsvärdet får avdrag göras för sådana kostnader som direkt kan hänföras till försäljningstransaktionen. Det ska vara fråga om kostnader som uppstår som en direkt konsekvens av en försäljningstransaktion, t.ex. fraktkostnader, varurabatter, bonus och provisioner. Fasta eller gemensamma kostnader för företaget utgör inte sådana särkostnader som ska beaktas vid beräkning av nettoförsäljningsvärde. Lön till anställda, lagringskostnader och reklamkostnader är exempel på sådana kostnader som normalt inte ska minska försäljningsvärdet. (Jfr Bokföringsnämndens vägledning, kommentaren till punkt 12.15.)

Bevisfrågor och värderingsfrågor

Kritisk kapitalbrist

23. Den som gör gällande personligt betalningsansvar för styrelseledamöterna har bevisbördan för att det finns objektiva förutsättningar för sådant ansvar. Det innebär bl.a. att det som utgångspunkt ankommer på borgenären att bevisa att det rent faktiskt förelåg en kritisk kapitalbrist. Borgenären har dock en viss bevislättning i förhållande till det beviskrav som normalt gäller i tvistemål. (Se prop. 2000/01:150 s. 48 f. och 100 samt ”Heléns Rör” NJA 1988 s. 620, ”Trancom” och ”CMF Consulting”.)

24. Bedömningen av om det har förelegat en kritisk kapitalbrist vid en viss tidpunkt ska göras utifrån vad en kontrollbalansräkning, upprättad i enlighet med 25 kap. 14 § aktiebolagslagen och god redovisningssed, skulle ha utvisat om bolagets eget kapital vid den tidpunkten. Om det råder oenighet om vilka belopp som rätteligen skulle ha kunnat tas upp i en sådan kontrollbalansräkning, är varje omtvistad post i princip ett eget bevisstema. Som utgångspunkt gäller då att borgenären har bevisbördan för vad han eller hon gör gällande men att han eller hon åtnjuter en viss bevislättning (se föregående punkt). Vilka krav som närmare ska ställas på bevisningens styrka i förhållande till ett visst bevisstema kan variera, främst beroende på vilka möjligheter respektive part har att säkra

bevisning. (Jfr Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, kommentarer till kap. 25:13–20 ABL, 3 uppl. 2023, s. 40 f. och 49 f. samt Lars Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2 uppl. 2022, s. 180 ff.)

25. Att bedömningen av den faktiska kapitalbristen ska göras utifrån vad en korrekt upprättad kontrollbalansräkning skulle ha utvisat innebär att domstolen kan behöva ta ställning i rena värderingsfrågor. Borgenärens bevisbörda innebär då att han eller hon har att bevisa de omständigheter som ska vara underlag för domstolens bedömning av värderingsfrågan. Själva värderingen är däremot inte en bevisfråga utan en bedömningsfråga för domstolen (jfr ”Sjukhuscaféet” NJA 2017 s. 261 p. 15).

26. Om olika värderingar står mot varandra, har domstolen således att göra en bedömning av dessa utifrån de faktiska omständigheter som är bevisade i målet. Det ligger i sakens natur att det vid en sådan bedömning sällan går att slå fast att ett värde är riktigt och att alla andra värden är felaktiga. Mot den bakgrunden, och med hänsyn till den ingripande karaktär som bestämmelserna om tvångslikvidation och personligt betalningsansvar har, bör domstolen, t.ex. när det gäller bedömningen av omsättningstillgångars nettoförsäljningsvärde, kunna acceptera värden inom ett relativt brett spann. Värderingen måste dock vara förankrad i verkliga förhållanden och kunna försvaras utifrån vedertagna värderingsprinciper. Spekulative och alltför optimistiska antaganden om framtida försäljningspriser kan inte godtas. (Jfr Lindskog, a.a. s. 67 och Sebastian Lindroos-Moll, Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning, ak. avh. 2020, s. 321 f. och 374.)

Skäl att anta kapitalbrist

27. Utöver att bevisa att det har förelegat en faktisk kapitalbrist ankommer det i princip på borgenären att bevisa att det fanns skäl för styrelseledamöterna att anta att så var fallet. För att den bevisbördan ska vara fullgjord är det i

praktiken ofta tillräckligt att borgenären bevisar att det har förelegat en faktisk kapitalbrist (jfr ”CMF Consulting”).

Styrelseledamotens försumlighet

28. Om borgenären har fullgjort sin bevisbörda, har styrelseledamoten att bevisa de omständigheter som i förekommande fall åberopas till stöd för att han eller hon inte har varit försumlig. Även i det avseendet kan en viss bevislättning komma i fråga. (Se ”Trollhotellen” NJA 2012 s. 858 p. 20–22 och ”PI Finans” NJA 2014 s. 892 p. 13.)

Bedömningen i detta fall

Utgångspunkter för prövningen

29. Det ligger på Branting och Jade att bevisa att de objektiva förutsättningarna för personligt betalningsansvar är uppfyllda. Det innebär bl.a. att de har bevisbördan, men med en viss bevislättning, för att det hade uppkommit en kritisk kapitalbrist i Well Dressed i tiden före uppkomsten av deras fordringar. Avgörande för den bedömningen är till vilket värde som varulagret rätteligen hade kunnat tas upp i en kontrollbalansräkning.

30. Branting och Jade har gjort gällande följande. Varulagret hade i en kontrollbalansräkning rätteligen inte kunnat tas upp till ett högre försäljningsvärde än 20 procent över anskaffningsvärdet. Med en sådan värdering av lagret förelåg det en kritisk kapitalbrist i Well Dressed från och med augusti 2017 och denna kapitalbrist bestod sedan till dess att bolaget försattes i konkurs. Vid beräkningen av nettoförsäljningsvärdet skulle det dessutom ha gjorts avdrag för kostnader i verksamheten. Eftersom Well Dresseds verksamhet uteslutande bestod i att sälja varor i butik, var alla kostnader i verksamheten nödvändiga för försäljningen. Med beaktande av

dessa kostnader skulle det ha krävts ett ännu större påslag på anskaffningsvärdet för att en kontrollbalansräkning inte skulle ha utvisat en kritisk kapitalbrist.

31. HP och MPW har invänt att försäljningsvärdet för varulagret uppgick till det dubbla anskaffningsvärdet, vilket enligt dem också utgjorde nettoförsäljningsvärdet eftersom några direkta försäljningskostnader inte fanns. Om denna värdering accepteras, leder det till slutsatsen att det inte före uppkomsten av de aktuella fordringarna förelåg en kritisk kapitalbrist. Något personligt betalningsansvar kan då inte komma i fråga.

Bedömning av varulagrets nettoförsäljningsvärde

32. Utredningen ger inte stöd för att det i Well Dressedes verksamhet förekom några särkostnader av sådant slag som direkt kunde hänföras till försäljning av varorna i lagret. Det förhållandet att bolagets verksamhet uteslutande bestod i försäljning ger inte anledning att se annorlunda på den saken. Vid bedömningen av nettoförsäljningsvärdet ska det alltså inte tas hänsyn till några sådana kostnader.

33. När det sedan gäller vilket påslag i förhållande till anskaffningsvärdet som hade kunnat göras vid en värdering av varulagret i en kontrollbalansräkning har Branting och Jade åberopat årsredovisningarna för 2016 och 2017 samt utdrag ur huvudboken. Av dessa handlingar framgår att Well Dressed under dessa år inte lyckades omsätta sitt varulager med några större påslag. Skillnaden mellan nettoomsättningen och kostnaderna för handelsvaror låg enligt årsredovisningarna på 17 respektive 4 procent. Det förhållandet att Well Dressed under en längre tid hade haft svårigheter med att få tillräcklig lönsamhet i verksamheten talar med viss styrka för att det fanns anledning till försiktighet när det gällde antaganden om framtida försäljning.

34. Mot detta har HP och MPW främst anfört att det ordinarie rekommenderade försäljningspriset för klädesplagg som Well Dressed tillhandahöll låg väsentligt över anskaffningsvärdet. Den bevisning som de har åberopat illustrerar att det beträffande enskilda varor förekom rekommenderade priser på två till tre gånger anskaffningsvärdet. Någon försäljningsstatistik eller liknande som visar i vilken omfattning varor faktiskt såldes till rekommenderade priser har de emellertid inte presenterat. Inte heller har de gett in dokumentation från någon lagerinventering eller någon annan sammanställning, uppdelad på varor eller varugrupper, över lagrets innehåll och uppskattade värde.

35. Det kan alltså konstateras att Branting och Jade har konkret stöd för sin ståndpunkt beträffande varulagrets försäljningsvärde medan det som HP och MPW har hänfört sig till utgör ett betydligt osäkrare underlag för bedömningen av detta värde. HP och MPW har inte lämnat någon nöjaktig förklaring till varför det vid den aktuella tiden skulle ha funnits skäl att räkna med väsentligt högre påslag framöver än vad som hade varit fallet under föregående år.

36. Bedömningen av om det förelåg en kritisk kapitalbrist i Well Dressed bör med hänsyn till det anförda ta sin utgångspunkt i att varulagret, såsom Branting och Jade har gjort gällande, i en kontrollbalansräkning inte rätteligen hade kunnat tas upp till ett högre belopp än omkring 20 procent över anskaffningsvärdet.

Kritisk kapitalbrist

37. Med denna utgångspunkt blir slutsatsen av utredningen i målet att det – som Branting och Jade har gjort gällande – uppkom en kritisk kapitalbrist i Well Dressed i augusti 2017.

38. Med hänsyn till att HP och MPW hade full insyn i Well Dressedes ekonomiska förhållanden står det klart att det då fanns skäl för dem att anta att det förelåg en kritisk kapitalbrist.

HPs och MPWs underlåtenhet

39. Det nyss sagda innebär att det under hösten 2017 uppkom en skyldighet för styrelsen i Well Dressed att upprätta en kontrollbalansräkning. Så hade inte skett när Brantings och Jades fordringar uppkom i början av 2018. Vid denna tid löpte det således en medansvarsperiod för styrelseledamöterna.

Frågan om försumlighet

40. HP och MPW har inte visat att de inte har varit försumliga.

Brantings insikt

41. Utredningen i målet ger inte stöd för att Branting skulle ha haft sådan insikt om den ekonomiska situationen i Well Dressed att Branting på den grunden skulle sakna rätt att göra gällande personligt betalningsansvar gentemot HP och MPW (jfr p. 12).

Slutsats

42. Det anförda leder till slutsatsen att HP och MPW är solidariskt betalningsansvariga enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen för Well Dressedes skulder till Branting och Jade.

Ränta

43. När det gäller det kapitalbelopp som HP och MPW ska utge till Jade ska, i enlighet med vad som har yrkats och vitsordats, ränta utgå enligt räntelagen. I avsaknad av närmare stöd för Brantings påstående om en avtalad

räntesats ska detsamma gälla i fråga om ränta på det kapitalbelopp som HP och MPW åläggs att betala till det bolaget.

Rättegångskostnader

44. Utgången i målet är sådan att HP och MPW ska förpliktas att solidariskt utge ersättning för Brantings och Jades rättegångskostnader i alla instanser. De yrkade beloppen är skäliga.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Dag Mattsson, Malin Bonthron, Johan Danelius (referent) och Anders Perklev
Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotte Hellner Kirstein